

ИЗВЈЕШТАЈ
о оцјени урађене докторске дисертације

1. ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ

Орган који је именовано комисију: Сенат Универзитета у Бањој Луци, на основу приједлога одлуке Научно-наставног вијећа Факултета политичких наука

Датум именовања комисије: 19.09.2024.

Број одлуке: 02/04-3.1957-89/27

Чланови комисије:

1. проф. др Душко Трнинић	ванредни професор	Социологија, Посебне социологије
Презиме и име	Звање	Научно поље и ужа научна област
Универзитет у Бањој Луци, Факултет политичких наука		предсједник
Установа у којој је запослен-а		Функција у комисији
2. проф. др Марица Шљукић	редовни професор	Социологија, Посебне социологије
Презиме и име	Звање	Научно поље и ужа научна област
Универзитет у Новом Саду, Филозофски факултет		члан
Установа у којој је запослен-а		Функција у комисији
3. проф. др Биљана Милошевић Шошо	редовни професор	Социологија, Посебне социологије
Презиме и име	Звање	Научно поље и ужа научна област
Универзитет у Источном Сарајеву, Филозофски факултет		члан - ментор
Установа у којој је запослен-а		Функција у комисији

2. ПОДАЦИ О СТУДЕНТУ

Име, име једног родитеља, презиме: Бојана, Радивој, Вукојевић (рођ. Миодраговић)

Датум рођења: 19.04.1989.

Мјесто и држава рођења: Приједор, Република Српска - БиХ

2.1. Студије првог циклуса или основне студије или интегрисане студије

Година уписа:	2008.	Година завршетка:	2012.	Просјечна оцјена током студија:	9,52
---------------	-------	-------------------	-------	---------------------------------	------

Универзитет: Универзитет у Бањој Луци

Факултет/и: Факултет политичких наука

Студијски програм: Социологија

Стечено звање: Професор социологије – 240 ECTS

2.2. Студије другог циклуса или мастер студије

Година уписа:	2012.	Година завршетка:	2014.	Просјечна оцјена током студија:	8,80
---------------	-------	-------------------	-------	---------------------------------	------

Универзитет: Универзитет у Новом Саду

Факултет/и: Филозофски факултет

Студијски програм: Социологија

Назив завршног рада другог циклуса или мастер тезе, датум одбране: "Интеркултурализам као одговор на статичност мултикултурализма", 18.09.2014. године

Ужа научна област завршног рада другог циклуса или мастер тезе: Социологија

Стечено звање: Мастер социолог

2.3. Студије трећег циклуса

Година уписа:	2019.	Број ECTS остварених до сада:	415	Просјечна оцјена током студија:	9,86
---------------	-------	-------------------------------	-----	---------------------------------	------

Факултет/и: Факултет политичких наука Универзитета у Бањој Луци

Студијски програм: Докторски студиј друштвених наука

2.4. Приказ научних и стручних радова студента

РБ	Подаци о референци	Категорија ¹
1.	Вукојевић, Б. (2024). Ставови студената у Републици Српској према треп музици: од доминантних наратива ка актуелним музичким преференцијама. <i>Социолошки преглед</i> , vol. LVIII, no. 1, стр. 48–83.	CEEOL, ERIN PLUS, DOAJ

¹ Категорија се односи на оне часописе и научне скупове који су категорисани у складу са Правилником о публикавању научних публикација („Службени гласник РС”, бр. 77/17) и Правилником о мјерилима за остваривање и финансирање Програма одржавања научних скупова („Службени гласник РС”, бр. 102/14) односно припадност рада часописима индексираним у свјетским цитатним базама.

Припадност рада ужој научној области којој припада предмет истраживања докторске дисертације		ДА	НЕ
РБ		Категорија	
2.	Vukojević, B. (2020). Odnos Generacije Z prema religiji. <i>Politeia</i> , vol. 20 (10), str. 139-152. https://doi.org/10.5937/politeia0-28829	Друга категорија (ERIH PLUS, DOAJ)	
Припадност рада ужој научној области којој припада предмет истраживања докторске дисертације		ДА	НЕ
РБ		Категорија	
3.	Pepić, A., Vukojević, B. (2020). Workers in post-socialism: Between class and national identities. <i>Sociološki godišnjak</i> , No. 15, 41-55.	ERIH PLUS	
Припадност рада ужој научној области којој припада предмет истраживања докторске дисертације		ДА	НЕ
РБ		Категорија	
4.	Vukojević, B. (2019). Sense of (Un)Belonging: Acculturation Experiences among Second Generation Migrants from Bosnia and Herzegovina. <i>Migracijske i etničke teme</i> , 35 (3). 297–314. DOI: https://doi.org/10.11567/met.35.3.3	CEEOL, DOAJ, ERIH PLUS	
Припадност рада ужој научној области којој припада предмет истраживања докторске дисертације		ДА	НЕ
РБ		Категорија	
5.	Вукојевић, Б. (2018). Трансформације религијског идентитета у савременом добу. <i>Religija i tolerancija</i> , XVI (29). 77-88.	ERIH PLUS	
Припадност рада ужој научној области којој припада предмет истраживања докторске дисертације		ДА	НЕ
РБ		Категорија	
6.	Савић, Д., Вукојевић, Б., Вукојевић, Б. (2018). <i>Приручник за израду семинарских и завршних радова</i> . Бања Лука: Универзитет у Бањој Луци, Факултет политичких наука.		
Припадност рада ужој научној области којој припада предмет истраживања докторске дисертације		ДА	НЕ
РБ		Категорија	
7.	Vukojević, B. (2018). Sadržaji od značaja za lokalne zajednice – slabi programski zahtjevi i upitan udio u programima lokalnih emitera. U S. Hodžić i A. Sokol (ur). <i>Javni lokalni mediji između javnog interesa i finansijske ovisnosti</i> (str. 115-157) Sarajevo: Mediacentar. DOI: 10.13140/RG.2.2.24437.222.46 .		
Припадност рада ужој научној области којој припада предмет истраживања докторске дисертације		ДА	НЕ

РБ		Категорија	
8.	Maljević, A., Šućur Janjetović, V., Budimlić, M., Jović, N., Miodragović, B. , Vujović, S. (2017). <i>Međunarodna studija o samoprijavljenom prestupništvu djece u Bosni i Hercegovini: Izvještaj za stručne radnike iz oblasti zaštite djece</i> . Sarajevo: Centar za istraživanje politike suprotstavljanja kriminalitetu. DOI: 10.13140/RG.2.2.32145.12648.		
Припадност рада ужој научној области којој припада предмет истраживања докторске дисертације		ДА	НЕ
РБ		Категорија	
9.	Миодраговић, Б. (2017). <i>Мултикултурализам: успон и пад једне идеје</i> . Бања Лука: Универзитет у Бањој Луци, Факултет политичких наука. 85 страна.		
Припадност рада ужој научној области којој припада предмет истраживања докторске дисертације		ДА	НЕ
РБ		Категорија	
10.	Врањеш, А., Миодраговић, Б. (2016). <i>Наша исповијест: жене жртве рата из Републике Српске 1992-1995/Our testimony: Women Victims of War from The Republic of Srpska 1992-1995</i> . Бања Лука, Београд: Удружење жена жртава рата Републике Српске; Републички центар за истраживање рата, ратних злочина и тражење несталих лица; Установа за унапређење економске, научно-техничке, културне и спортске сарадње између Републике Српске и Републике Србије.		
Припадност рада ужој научној области којој припада предмет истраживања докторске дисертације		ДА	НЕ
РБ		Категорија	
11.	Jović, N., Vukojević, B., Miodragović, B. (2016). Interpretation Of Non-Verbal Signs In The Instant Internet Communication Via Viber And Facebook Messenger. In: <i>Proceedings from Third International Scientific Conference "Social Change In The Global World"</i> . Shtip, Republic of Macedonia: Center for Legal and Political Research, Faculty of Law, Goce Delcev University. 943-959.		
Припадност рада ужој научној области којој припада предмет истраживања докторске дисертације		ДА	НЕ
РБ		Категорија	
12.	Миодраговић, Б. (2015). Производња простора и дискурса у мултикултуралном друштву. <i>Социолошки преглед</i> , XLIX (3). 325–336.	CEEOL, ERIH PLUS, DOAJ	
Припадност рада ужој научној области којој припада предмет истраживања докторске дисертације		ДА	НЕ
РБ		Категорија	

13.	Miodragović, B. (2014). Izazovi obrazovanja u multikulturalnom društvu. <i>Nova naučna edukativna misao</i> , No. 5. 1-8.	
Припадност рада ужој научној области којој припада предмет истраживања докторске дисертације		ДА НЕ

3. УВОДНИ ДИО ОЦЈЕНЕ ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ

Наслов докторске дисертације: *Културна партиципација грађана Републике Српске: социолошка анализа културних потреба, навика и укуса.*

Научно поље и ужа научна област: Социологија, Посебне социологије.

Датум прихватања Извјештаја комисије за оцјену подобности студента, теме и ментора за израду докторске дисертације и бројеви одлука одговарајућих органа чланица и Универзитета: Научно-наставно вијеће Факултета политичких наука Универзитета у Бањој Луци донијело је *Приједлог одлуке о усвајању Извјештаја Комисије о оцјени подобности теме, кандидата и испуњености услова за менторство за израду докторске дисертације* број: 08/3.404-2/21 од 17.05.2021. године, на основу којег је Сенат Универзитета у Бањој Луци прихватио Извјештај комисије *Одлуком* број: 02/04-3.1242-33/21 од 27.05.2021. године.

Садржај докторске дисертације са назначеним бројевима страна:

I. Увод (стр. 1)

Предмет и циљ истраживања (стр. 1-2)

Хипотезе (стр. 2)

Методе и технике истраживања (стр. 2-3)

Примјена и значај истраживања (стр. 3-6)

II. Категоријално-појмовни апарат (стр. 6-11)

III. Културна партиципација: преглед теорија и истраживања (стр. 11-12)

Темељи: Пјер Бурдије и теорија хомологије (стр. 12-15)

Расправа о омниворима и униворима (стр. 15-20)

Улога публике у културној партиципацији (у времену доминације streaming сервиса) (стр. 20-25)

Вриједносни оквири за изградњу културних укуса и навика (стр. 25-34)

IV. Референтна истраживања културне партиципације у региону (стр. 34-41)

V. Методолошки оквир истраживања (стр. 41-46)

VI. Резултати истраживања: анализа и интерпретација добијених података (стр. 46-50)

Од популарног до познатог: п(реп)ознавање умјетности међу испитаницима (стр. 50-56)

Структура музичких преференција (стр. 56-64)

Структура филмских преференција (стр. 64-72)

Култура читања (стр. 72-85)

Медијске навике (стр. 85-89)

Културна партиципација у јавном простору (стр. 89-101)

Културно стваралаштво (стр. 101-102)

Евалуација културне понуде (стр. 102-109)

VII. Музичке преференције студената два јавна универзитета у Републици Српској (стр. 109-113)

Методологија (стр. 113-117)

Анализа и интерпретација резултата (стр. 117-137)

VIII. Дискусија (стр. 137-145)

IX. Закључак (стр. 145-150)

Попис литературе (стр. 150-160)

Прилози (стр. 160-187)

Прилог 1: Инструмент за анализу културних потреба, навика и преференција грађана Републике Српске (стр. 160-166)

Прилог 2: Преглед дескриптивне статистике – посјета културним установама према степену образовања (стр. 166-168)

Прилог 3: Посјећивање културних установа у односу на степен образовања (стр. 168-176)

Прилог 4: Инструмент за истраживање музичких преференција студентске популације (стр. 176-187)

Попис табела (стр. 187-190)

Попис графикана (стр. 190-192)

Биографија ауторке (стр. 192)

Основни подаци о докторској дисертацији:

Дисертација је написана латиничним писмом (фонт Times New Roman величине слова 12 pt, са проредом 1,5, формат А4), на 192 стране, уз додатних 8 (осам) које садрже: насловну страну на српском и енглеском језику, резиме на српском и енглеском језику и садржај. Дисертација садржи 115 библиографских јединица релевантних социолошких и других сродних научних и стручних радова, 52 табеле и 34 графикана.

Структуру докторске дисертације чини 10 поглавља, и то: 1. Увод; 2. Категоријално-појмовни апарат; 3. Културна партиципација: преглед теорија и истраживања; 4. Референтна истраживања културне партиципације у региону; 5. Методолошки оквир истраживања; 6. Резултати истраживања: анализа и интерпретација добијених података; 7. Музичке преференције; 8. Дискусија; 9. Закључак; 10. Попис литературе.

Дисертација је написана академским стилем, са јасним и прецизним излагањем научних чињеница и аргумената. У раду је примијењен АРА стил референцирања (7. издање), у складу са међународним стандардима цитирања и навођења извора.

На крају дисертације, као прилози (на 30 страница) су придодати:

- Прилог 1: Инструмент за анализу културних потреба, навика и преференција грађана Републике Српске;
- Прилог 2: Преглед дескриптивне статистике - посјета културним установама према степену образовања;
- Прилог 3: Посјећивање културних установа у односу на степен образовања;
- Прилог 4: Инструмент за истраживање музичких преференција студентске популације;
- Попис табела;
- Попис графикана
- Биографија ауторке.

Уз наведена поглавља и прилоге налазе се:

- Потписана Изјава о ауторству
- Потписана Изјава којом се овлашћује Универзитет у Бањој Луци да докторску дисертацију учини јавно доступним
- Потписана Изјава о идентичности штампане и електронске верзије докторске дисертације

1. Наслов докторске дисертације.

2. Научно поље и ужа научна област.

3. Датум прихватања теме докторске дисертације и бројеви одлука одговарајућих органа чланица и

Универзитета.

4. Датум прихватања Извјештаја комисије за оцјену подобности студента, теме и ментора за израду докторске дисертације и бројеви одлука одговарајућих органа чланица и Универзитета.
5. Садржај докторске дисертације уз навођење броја страна.
6. Истаћи основне податке о докторској дисертацији: обавезно укључујући обим, број и називе поглавља, број табела, слика, шема, графикана и број литературних навода.

4. УВОД И ПРЕГЛЕД ЛИТЕРАТУРЕ

Кандидаткиња Бојана Вукојевић у својој докторској дисертацији бави се темом културне партиципације грађана Републике Српске. Истраживање је предузето усљед недостатка емпиријских података који би омогућили дубље разумијевање културних потреба, навика и укуса у нашем друштву. Иако су слична истраживања већ спроведена у сусједним државама, попут Србије, Хрватске и Црне Горе, недостају подаци за Републику Српску, што је кључно за планирање и развој адекватних културних политика.

Проблем истраживања огледа се у непостојању свеобухватних информација о културним праксама у Републици Српској, што може да ограничи развој културних стратегија, нарочито када се узме у обзир да се Босна и Херцеговина, односно Република Српска, налази у процесу споре трансформације из социјалистичких производних и стваралачких вриједности ка капиталистичким. Кроз ову дисертацију, кандидаткиња тежи да анализира културне потребе, навике и укусе грађана Републике Српске, чиме се ствара основ за анализу културног капитала и његов симболички значај у односу на друге врсте капитала, а нарочито у односу на економски капитал.

Предмет истраживања је културна партиципација становника Републике Српске, с фокусом на њихове културне навике, културну конзумацију и ставове према културним активностима.

Циљеви истраживања су:

- утврђивање нивоа културне партиципације кроз: представљање културних потреба, навика, културне рецепције, укуса, знања и информисања о култури, културне производње, културне потрошње, те посједовања културних добара.
- идентификовање фактора који утичу на изборе у културној потрошњи и промјене у структури и карактеристикама публике;
- постављање основа за: будућа истраживања у области социологије културе (полазећи од тога да културна производња и културна потрошња утичу на социјалне процесе), маркетиншка истраживања (имајући у виду економске ефекте културне потрошње), развој културних политика и рационализацију Стратегије развоја културе у Републици Српској.

На основу овако дефинисаних предмета и циљева истраживања, кандидаткиња поставља једну радну и четири помоћне хипотезе:

Радна хипотеза:

Социјална стратификација није основ културне партиципације грађана Републике Српске, јер не утиче на издвајање културне елите, која дискриминише одређене врсте умјетности.

Помоћне хипотезе:

1. У културној потрошњи грађана Републике Српске доминантан је модел омнибора;
2. Унутар група са истим степеном образовања могу се идентификовати различите поткултуре укуса;
3. Издвајања за културу грађана Републике Српске нису директно условљена висином њихових прихода;

4. Праћење медија је значајан фактор у културној партиципацији грађана Републике Српске, који утиче на информисање о културној понуди.

На самом почетку, кандидаткиња разјашњава основне појмове и концепте који се користе у истраживању културе у ширем смислу, како у социологији, тако и у оквиру сродних дисциплина, те објашњава контекст у којем ће бити кориштени у дисертацији. Културна партиципација обухвата активности културне производње, културне потрошње и културне интеракције. Овај појам користи у тоталном смислу, обухватајући јавну и приватну културну потрошњу, аматерско и професионално бављење умјетношћу, као и различите типове културних интеракција. Културне потребе се дефинишу као потребе које се остварују кроз културну рецепцију и интеракцију, док се публика посматра као активан учесник у културној потрошњи. Културни укус се анализира као концепт који описује индивидуалне и групне преференције у вези са културним садржајима, док културни капитал укључује акумулирано културно знање и ресурсе које појединци посједују. Докторска дисертација кандидаткиње Бојане Вукојевић анализира културну партиципацију грађана Републике Српске у контексту савремених социолошких теорија и емпиријских истраживања спроведених у региону. Иако су теме које се тичу културних потреба и пракси обрађиване у Србији, Хрватској и Црној Гори, у Републици Српској недостају слична истраживања, што је мотивисало кандидаткињу да предузме ово истраживање.

Теоријски оквир истраживања темељи се у радовима Пјера Бурдијеа (Pierre Bourdieu, 2013; 1986; 1973; 1971), који истражују везе између културе, моћи и стратификације, док окосницу истраживања представљају савремене теорије културне потрошње, првенствено теорија о омниворама и униворима (DiMaggio, 1979; 1997; Peterson, 1992; Peterson & DiMaggio, 1975; Peterson & Kern, 1996). За разлику од Бурдијеа, који је културне обрасце везивао за класу, истраживања Пола ДиМађа (Paul DiMaggio) упозоравају да се овакви обрасци тешко могу емпиријски потврдити, те да Бурдијеова структура културних активности друштва која је подразумевала легитимни, осредњи и популарни укус (*highbrow*, *middlebrow* и *lowbrow*) говори више о статусу групе. Према Ричарду Питерсону (Richard Peterson), другом важном заступнику ове тезе, за преглед културне партиципације и репродукције културног капитала не играју више важну улогу класе, односно економски капитал. Опозиције унутар културног капитала чине с једне стране они који су усмјерени на културну потрошњу само једне врсте садржаја, само одређених жанрова и са хомогеношћу укуса и, с друге стране, они који хетерогено партиципирају у култури. Такво разликовање не само да указује на хоризонталне границе између статусних група већ и на вертикалне границе које формирају поткултуре укуса унутар друштвених група (поткултуре могу бити формиране на основу пола, старости, мјеста становања и слично). Разноликост укуса се поставља као ознака статуса омнивора, који се налазе на највишем мјесту културне пирамиде, на супрот хомогености укуса и једносмјерности културне партиципације која карактерише униворе, који су на њеном дну. Теорија омнивора и унивора представља савремени заокрет у односу на Бурдијеову теорију класне хомологије, која је доминирала у социологији културе дуги низ година. Пропитујући мјеста и улоге елитне и популарне културе, кандидаткиња се реферише на релевантну социолошку литературу која указује на обликовање културних хијерархија од стране доминантних група у друштву, чиме се освјетљава произвољност естетских судова и потцијењеност популарне културе, нарочито у погледу њених значајних друштвених функција (Gans, 1974). Осим тога, наглашава и неефикасност жанровских категоризација одређених друштвених група као посљедицу фрагментације укуса који представља израз модерне естетске тежње ка дистинкцији, али и врсту стратешког позиционирања културног капитала (Coulangeon, 2005; Emmison, 2003; Katz-Gerro & Sullivan, 2010; Peterson, 1992).

Кандидаткиња пружа детаљну анализу еволуције појма публике у контексту технолошких и медијских промјена. На систематичан начин представљено је како се концепт масовне, пасивне публике трансформисао у сегменте активне публике, захваљујући новим медијима и промјенама у технологији. Оваква анализа је значајна јер показује дубоко разумијевање улоге публике у културној партиципацији, као и важност нових теоријских приступа, укључујући и значај алгоритамских препорука у савременом друштву. Кандидаткиња је унијела иновативност у овај сегмент истраживања тиме што је по први пут детаљно анализирала утицај савремених технологија на бази стриминга, чиме је отворила нову перспективу у разумијевању културне партиципације и динамике формирања културног укуса, што досадашња истраживања у овој области нису обухватала.

Концептуално-теоријски дио рада, кандидаткиња је употпунила поглављем које се бави вриједносним оквирима за изградњу културних укуса и навика, гдје детаљно анализира како се културни обрасци формирају у контексту друштвених трансформација на простору бивше Југославије. У дисертацији, кандидаткиња се осврће на процес американизације кроз који су брендови и културни обрасци из САД утицали на југословенску културу током Хладног рата (Vučićić, 2019), као илустрацију ширих импликација процеса глобализације на трансформације културних идентитета. Такође је истакнута улога медија и глобализације у формирању идентитета у друштвима бивших СФРЈ република, са посебним освртом на хиперпотрошачки менталитет и комодификацију културе (Божиловић, 2018). У овом дијелу, кандидаткиња обједињује теоријска разматрања, резултате емпиријских истраживања и критике које се баве глобалним културним процесима, попут космополитизма, и локалним друштвеним трансформацијама, истражујући на који начин културни идентитети еволуирају у полупериферном контексту (Vidmar Horvat, 2011; Simić, 2014; Spasić, 2013).

Успостављање емпиријског контекста за истраживање културне партиципације у Републици Српској је засновано на постојећим истраживањима у Србији, Хрватској и Црној Гори, уз детаљну хронологију која почиње од најновијих студија, чиме се доприноси вјеродостојности тврдњи о оправданости израде саме дисертације. У Србији, значајно истраживање које је предводио Цветичанин (2011, 2007) указало је на важност социјалног и културног капитала у формирању културних навика. У његовим истраживањима, образовање се показало као кључни фактор у културној партиципацији, али је такође примијећено да млади људи у већој мјери показују обрасце културних омнибора, учествујући у широком спектру културних активности. У Хрватској, истраживања која су спровели Кроло, Марцелић и Тонковић (2020, 2016) показала су да постоји кластер културног омнибора међу млађим генерацијама, подстакнут снажним утицајем медија и технологије на културне преференције. Кандидаткиња подвлачи као важан налаз хрватске студије то да се обрасци дистинкције преносе трансмисијом културног капитала, то јест да се чешће наслеђује традиционални укус родитеља, док се с друге стране код потомака родитеља који преферирају високу културу запажају такође преференције ка таквим садржајима, али у конфигурацији која одговара савременој културној понуди. У Црној Гори, истраживање које је спровео Цветичанин (2012) указало је на сличне обрасце, али је уз то истакао значај традиције и етничке припадности у формирању културног укуса. Иако постоји тренд шире културне партиципације, одређени аспекти културне потрошње и даље су снажно повезани са локалним традицијама и обичајима. Наведене три студије, али и многе друге представљене у докторату, пружају важан компаративни оквир за истраживање у Републици Српској, а кандидаткиња је вјешто користила ове резултате као основу за своје истраживање. На тај начин, њен рад омогућава успостављање паралела између различитих културних пракси у региону, али и идентификацију специфичности културне партиципације у Републици Српској.

Научни допринос докторске дисертације Бојане Вукојевић огледа се у значајном проширењу фонда научних сазнања у области социологије културе, посебно у контексту културне партиципације у Републици Српској. Кандидаткиња је први пут на систематичан начин прикупила и анализирала емпиријске податке који до сада нису били доступни, што омогућава дубље разумијевање културних потреба, укуса и навика становништва у овом дијелу Босне и Херцеговине. Ови подаци ће бити значајни како за будућа научна истраживања у области културе, тако и за проучавање социјалне стратификације у контексту културне партиципације, чиме се доприноси теоријском и методолошком оквиру истраживања културног капитала у тзв. *полупериферним* друштвима.

Додатни научни допринос дисертације Бојане Вукојевић огледа се у критичком осврту на методологију истраживања културне партиципације, с посебним нагласком на савремене промјене у културним навикама и потрошњи садржаја. Кандидаткиња скреће пажњу на значај приватне културне конзумације, која све више добија на значају захваљујући технолошким иновацијама и дигиталним платформама. Њено истраживање освијетљава како ове промјене утичу на културну рецепцију, посебно у погледу жанровских трансформација и флексибилности граница између различитих типова културних садржаја. Посебно је значајно то што кандидаткиња гради мултидимензионалан оквир за анализу културне потрошње, уважавајући не само традиционалне културне форме, већ и иновације које су резултат глобализације и дигитализације. Полазећи од тога, дисертација доприноси и бољем разумијевању како публике прилагођавају своје културне преференције у односу на понуду која је све више персонализована захваљујући технолошким платформама. Овај аспект истраживања може послужити као важна основа за будућа истраживања у области културе и социологије медија у дигиталном добу.

Практични допринос дисертације огледа се у могућности коришћења резултата истраживања за формулисање и унапређење културних политика у Републици Српској. Подаци прикупљени током истраживања могу послужити као основа за стратешко планирање културног развоја, креирање програма за културне институције и унапређење маркетиншких приступа у културној индустрији. Ово истраживање такође може помоћи у идентификацији специфичних потреба различитих друштвених група, чиме би се могла повећати доступност и разноврсност културних садржаја у складу са стварним потребама грађана. Осим тога, рад кандидаткиње има потенцијал да послужи као компаративна студија у регионалном контексту, омогућавајући поређење културних пракси између Републике Српске и сусједних земаља. Ово је важно за разумјевање ширих процеса културне трансформације у региону и за боље уклапање културних политика у оквире савремених глобалних и локалних трендова.

1. Укратко описати разлоге због којих су истраживања предузета и представити проблем, предмет, циљеве и хипотезе.
2. На основу прегледа литературе, сажето приказати резултате претходних истраживања у вези проблема који је истраживан (водити рачуна да обухвата најновија и најзначајнија сазнања из те области код нас и у свијету).
3. Навести допринос тезе у рјешавању изучаваног предмета истраживања.
4. Навести очекивани научни и практични допринос дисертације.

5. МАТЕРИЈАЛ И МЕТОДОЛОГИЈА РАДА

Методолошки приступ у докторској дисертацији кандидаткиње Бојане Вукојевић темељи се на примјени општенаучних метода мишљења и специфичних емпиријских метода, које обухватају технике прикупљања и анализе података.

Прво, *анализом садржаја и структуралном анализом* испитана је културна

партиципација становника Републике Српске, са фокусом на приватну и јавну потрошњу културних садржаја, културно стваралаштво и културну интеракцију. Комбиновањем *компаративне, дескриптивне и експликативне анализе*, утврђене су сличности и разлике између културних пракси у Републици Српској и земљама окружења, те су идентификовани кључни фактори који утичу на формирање културних образаца и структура укуса унутар различитих друштвених група.

На нивоу метода прикупљања података, кандидаткиња је овом задатку приступила кроз реализацију емпиријског истраживања у двије фазе, чиме је прикупила завидан обим примарних и секундарних података:

Прво, с циљем добијања свеобухватног увида у културне потребе, навике и укусе становништва, као и како би се анализирале друштвене и економске неједнакости које обликују културну партиципацију, кандидаткиња је прикупила податке на основу *анкетног истраживања* на општој популацији Републике Српске. Наведено истраживање је спроведено у склопу припреме за израду Стратегије развоја културе Републике Српске 2017-2022. Коришћен је вишефазни скупни случајни узорак (*multi-stage cluster random sample*) који су чинила 1.032 испитаника, што је омогућило репрезентативност података, са границом грешке од +/- 3.5%. Инструмент (анкета) је обухватио различите аспекте културне партиципације, укључујући културну потрошњу, рецепцију и информисаност о култури, као и ставове о културним манифестацијама и институцијама. Ово истраживање користило је комбинацију дедуктивног и индуктивног приступа, који је омогућио да се постојеће теорије, попут Бурдијеове теорије културног капитала и теорије омнивора и унибора, тестирају и прошире на основу нових података. Осим тога, из података су изведени нови увиди који нису били предвиђени постојећим теоријским оквирима, а који су нагласили потребу за додатним истраживањем музичких преференција младих.

У том смислу, у другој фази кандидаткиња је реализовала онлајн истраживање усмјерено на студенте два јавна универзитета у Републици Српској. Циљ додатног истраживања је да се анализирају музичке преференције ове специфичне групе, чиме у дисертацији додатно илуструје хетерогеност музичких преференција у једном сегменту популације који се кроз јавне политике и наративе сматра хомогеним. Неопходност *извиђајног истраживања* се огледа и у дубљем увиду у културне навике младих, посебно у контексту све већег утицаја технологије на културну конзумацију.

Методе истраживања су адекватно одабране и усклађене са савременим достигнућима у области социологије културе и истраживања културне партиципације. Анкетно истраживање је обухватило различите аспекте културне потрошње, док је анализа података спроведена уз помоћ софтвера *SPSS*, као широко познатог и примијењиваног методолошког алата. Примјењени су адекватни непараметријски тестови разлика и повезаности, односно инференцијалне статистике: χ^2 -тест, Крамеров V-коэффициент за номиналне варијабле и Спирманов ранг корелациони коефицијент (ρ).

Методолошке измјене које су уведене односе се на додатно извиђајно истраживање музичких преференција међу студентима, које је извршено након иницијалних резултата. Овај додатни истраживачки корак омогућио је кандидаткињи да детаљније сагледа специфичне обрасце културне потрошње међу млађом популацијом, посебно у погледу нових музичких жанрова као што је треп музика и начина слушања музике посредованог стриминг платформама.

Статистичка обрада података је адекватна и усклађена са савременим стандардима у области социолошких истраживања, чиме је обезбијеђена поузданост и ваљаност добијених резултата. Употребом примјерених статистичких метода и прецизне дескриптивне анализе, омогућено је дубље разумијевање веза између различитих социоекономских и културних фактора у оквиру испитиваних узорака.

1. Описати и дати основне карактеристике материјала који је обрађиван, критеријуме који су узети у обзир

за избор материјала.

2. Дати кратак увид у примијењени метод истраживања, при чему је важно оцијенити сљедеће:
 - 2.1. Да ли су примијењене методе истраживања адекватне, довољно тачне и савремене, имајући у виду достигнућа на том пољу у свјетском оквиру;
 - 2.2. Образложити евентуалне измјене првобитног плана истраживања;
 - 2.3. Да ли је обим истраживања довољан за доношење поузданих закључака или је потребно проширити постојеће или увести нове методе;
 - 2.4. Да ли је статистичка обрада података адекватна, ако је кориштена при обради резултата.

6. РЕЗУЛТАТИ И НАУЧНИ ДОПРИНОС ИСТРАЖИВАЊА

Истраживање које је кандидаткиња Бојана Вукојевић спровела резултирало је структурисањем налаза у осам потпоглавља, од којих свако доноси специфичне увиде у различите аспекте културне партиципације у Републици Српској: *Од популарног до познатог: п(ре)ознавање умјетности међу испитаницима; Структура музичких преференција; Структура филмских преференција; Култура читања; Медијске навике; Културна партиципација у јавном простору; Културно стваралаштво; Евалуација културне понуде.* На самом почетку, проблематизовала је ограничену изложеност испитаника умјетности изван домена популарне културе, на основу података о томе да значајан број испитаника не умије или не наводи омиљене умјетнике или дјела. Ово запажање отвара простор за разматрање културних навика и преференција у односу на приступ и могућност стицања знања о умјетничким правцима који захтијевају шири културни контекст. У музичким преференцијама, указује на утицај фактора као што су узраст, али и висина прихода и степен образовања, док професионална припадност не указује на изражену стратификацију у којој важну улогу заузимају музички жанрови. Када је у питању филмска умјетност, резултати су освијетлили хетерогеност и доминацију жанрова за лако конзумирање, на основу чега је Вукојевић идентификовала недоступност квалитетног садржаја публици, при чему су функције филмских садржаја ограничене на задовољење потражње за ескапизмом и разонодом. Међу најзначајнијим резултатима, издвајамо оне који се односе на културу читања, тачније, на њене показатеље према којима више од трећине испитаника не чита књиге из задовољства, те да статистика освјетљава постојање тзв. „читалачке класе“ (Griswold, 2001) – слоја којег карактеришу интензивне читалачке навике и који не зависи од читалачке културе. Медијске навике становништва Републике Српске одражавају традиционалне и у великој мјери архаичне обрасце, с доминацијом телевизије као главног медија – значајан дио популације проводи више сати дневно у гледању телевизијског програма, посебно током викенда. Употреба интернета је знатно ограничена, с обзиром на то да значајан проценат испитаника не користи овај медиј уопште. Овај налаз отвара питање дигиталне писмености и указује на потребу за даљим унапређењем дигиталних компетенција становништва.

Резултати додатног истраживања о музичким преференцијама студентске популације, успјешно су показали како постоје дубље динамике културног укуса у одређеној друштвеној групи која се кроз добар дио социолошких истраживања, али и јавне политике доживљавала као хомогена. Анализом преференција музичких жанрова међу студентима кандидаткиња освјетљава постојање различитих укуса чак и међу онима са сличним образовним нивоом, те доноси сазнања о другим социјалним факторима који утичу на развој музичких афинитета. Истичући популарност поп, рок и турбо-фолк жанрова, кандидаткиња такође пружа значајна сазнања о промјенама у начинима слушања музике, гдје преовлађује приватна конзумација у односу на јавну, уз наглашавање раста употребе дигиталних сервиса за слушање музике. Сагледавајући разлике у музичким преференцијама у односу на пол, кандидаткиња нуди објашњења за турбо-фолк као жанр

који одражава дубоко укоријењене генерацијски преношене традиционалне и културне норме које изоштравају родне разлике. С друге стране, низак удио слушања реп и треп жанрова, који се приписују култури младих, објашњава помјерањем генерацијских разлика ка нижим узрастима који исказују веће преференције према овим често контроверзним жанровима.

Резултати истраживања су јасно приказани и логично структурисани кроз више сегмената који се баве културним навикама и преференцијама испитаника. Кандидаткиња је успјешно анализираола и тумачила добијене податке, упоређујући их са резултатима других релевантних студија у региону и шире, чиме је показала способност критичког промишљања.

Нова сазнања која је донијело ово истраживање односе се на закључак да, иако образовни ниво може утицати на доминантне културне преференције, разноликост унутар сваке групе показује да не постоји строга хомогеност укуса, чиме оспорава традиционални социолошки приступ јасног разграничења међу поткултурама. Посебно је истакнут значај фолк културе, која, иако није доминантна у свим образовним групама, представља генерацијску константу која се провлачи кроз различите културне праксе, што отвара могућност за будућа истраживања у правцу даљег испитивања генерацијских разлика и културних образаца у односу на фолк музику и популарну културу.

Теоријски допринос рада огледа се у освјетљавању савремених културних процеса у Републици Српској, посебно у контексту трансформација културних укуса и преференција у односу на глобалне културне токове, док практични допринос лежи у примјењивости добијених резултата за будуће културне политике и развој културних стратегија на локалном, али и републичком нивоу. На бази оваквог истраживања, Бојана Вукојевић је поставила темеље испитивању културног капитала у нашем друштву, те дала препоруке за усавршавање методологије у будућим анализама културне конзумације и културне партиципације.

1. Укратко навести резултате до којих је студент дошао.
2. Оцијенити да ли су добијени резултати јасно приказани, правилно, логично и јасно тумачени, упоређујући их са резултатима других аутора и да ли је студент при томе испољавао довољно критичности.
3. Посебно је важно истаћи до којих нових сазнања се дошло у истраживању, који је њихов теоријски и практични допринос, те да ли указују на нове правце истраживања.

7. ЗАКЉУЧАК И ПРИЈЕДЛОГ

На основу свега претходно наведеног, Комисија констатује сљедеће:

Докторска дисертација Бојане Вукојевић под називом *Културна партиципација грађана Републике Српске: социолошка анализа културних потреба, навика и укуса* представља значајан научни допринос области социологије културе, са посебним освртом на недовољно истражене културне праксе у овом региону. Тема дисертације је актуелна и релевантна, а сама дисертација је урађена у складу са одобреном пријавом теме и уз уважавање методологије научног рада.

Научна вриједност ове докторске дисертације огледа се у томе што представља прво систематско истраживање културне партиципације у Републици Српској, пружајући јединствену анализу вриједне емпиријске грађе. Методологија примјењена у истраживању је примјерена и савремена, укључујући квалитативне и квантитативне приступе, који омогућавају дубљу анализу културних пракси и образаца. Дисертација пружа детаљне увиде у различите аспекте културне потрошње, укључујући музичке, филмске и књижевне преференције, као и утицај медија на културне навике. Посебан допринос ове дисертације

је у идентификовању нових трендова у културним преференцијама студентске популације у Републици Српској, чиме је обogaћен фонд знања о специфичностима младих као значајне друштвене групе. Ова истраживања доприносе бољем разумијевању разноликости културних укуса, указујући на појаву нових културних форми и хибридикацију културних навика у дигиталној ери. Корисност дисертације је вишеструка – док пружа свеобухватну основу за реализацију нових истраживања из широке проблематике којом се бави, она такође пружа вриједне увиде за раднике у културном сектору, омогућавајући боље разумијевање публике. Осим тога, резултати дисертације доприносе и побољшању културних политика и стратегија у циљу обезбјеђивања квалитетније културне понуде, као и јачања информисања и образовања публике.

Комисија сматра да је докторска дисертација Бојане Вукојевић успјешно одговорила на постављене хипотезе, те да је оправдала научну и друштвену релевантност теме. Такође, кандидаткиња испуњава све законске и стручне услове за одбрану докторске дисертације из социолошких наука.

Комисија Научно-наставном вијећу Факултета политичких наука и Сенату Универзитета у Бањој Луци **једногласно предлаже да се докторска дисертација прихвати, а кандидаткињи одобри јавна одбрана.**

1. Навести најзначајније чињенице које дају научни значај тези.
2. На основу укупне оцјене дисертације, комисија предлаже:
 - да се докторска дисертација прихвати, а студенту одобри одбрана,
 - да се докторска дисертација враћа студенту на дораду (да се допуни или измијени) или
 - да се докторска дисертација одбија.

Бања Лука, Нови Сад, Источно
Сарајево, 14.10.2024. године:

Др Душко Трнинић, ванредни професор
Предсједник комисије, с.р.

Др Марица Шљукић, редовни професор
Члан, с.р.

Др Биљана Милошевић Шошо, редовни професор
Члан, с.р.

У прилогу Извјештаја доставити:

1. Одлуку о прихватању извјештаја Комисије за оцјену подобности студента, теме и ментора за израду докторске дисертације;
2. Одлуку о именовању Комисије за оцјену урађене докторске дисертације;
3. Доказе о подобности чланова Комисије за оцјену урађене докторске дисертације (радови и пратећи докази из члана 16. Правила студирања на III циклусу студија за студије започете закључно са академском годином 2021/2022, односно докази из члана

35. Правила студирања на трећем циклусу студија за студије започете од академске 2022/2023. године); и
4. Доказе о подобности студента (радови и пратећи докази из члана 15. Правила студирања на III циклусу студија за студије започете закључно са академском годином 2021/2022, односно докази из члана 34. Правила студирања на трећем циклусу студија за студије започете од академске 2022/2023. године).